

ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ

ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕਪੂਰ ਜੇ.ਜੇ. ਦੇ ਅੱਗੇ

ਅਮਰ ਸਿੰਘ, ਦੇਸ਼ੀ-ਅਪੀਲਕਰਤਾ।

ਬਨਾਮ

ਸਟੇਟ, ਜਵਾਬਦਾਤਾ।

1954 ਦੀ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਅਪੀਲ ਨੰ. 324।

ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਮਿਤੀ 17 ਜੂਨ 1954

ਕੋਡ ਆਫ ਕ੍ਰਿਮੀਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜ਼ਰ (1898 ਦਾ ਐਕਟ V)-ਸੈਕਸ਼ਨ 363-ਗਵਾਹ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਬਾਰੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ-ਕੀ ਅਦਾਲਤ ਗਵਾਹ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਜਾਂ ਬਿਆਨ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਬਾਰੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦਰਜ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਰੱਥ ਹੈ-ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਗਵਾਹ ਟਾਲ-ਮਟੇਲ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ।

ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜਾਬਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 363 ਸੈਕਸ਼ਨ ਜੱਜ ਜਾਂ ਮੈਜਿਸਟ੍ਰੇਟ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦਰਜ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜੇ ਕੋਈ ਹੋਵੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਜਾਂਚ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗਵਾਹ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੱਜ ਦੀ ਧਾਰਾ 363 ਦੁਆਰਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗਵਾਹ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਜਾਂ ਪਦਾਰਥ ਬਾਰੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨ ਲਈ ਫੌਜਦਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦਾ ਜ਼ਾਬਤਾ, ਨਿਯਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੇਸ ਨੂੰ ਪੱਖਪਾਤ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ।

ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੀਵਾਨੀ ਅਤੇ ਫੌਜਦਾਰੀ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਜੱਜ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਵਾਹ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਜਵਾਬ ਅਸਪਸ਼ਟ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿੱਧੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਗਵਾਹ ਦੇ ਸਬੂਤ ਨੂੰ ਸਵਾਲਾਂ ਅਤੇ ਜਵਾਬਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜੋ ਮੁਆਇਨਾ ਅਧੀਨ ਗਵਾਹ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਬਾਰੇ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਮੱਗਰੀ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਕਾਫੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਸ੍ਰੀ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ, ਸੈਕਸ਼ਨ ਜੱਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਮਿਤੀ 6 ਮਈ, 1954 ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਤੋਂ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ।

ਜੇ.ਜੀ. ਸੇਠੀ, ਏ.ਆਰ. ਕਪੂਰ, ਅਤੇ ਡੀ.ਕੇ. ਕਪੂਰ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਲਈ।

ਹਰ ਪਰਸ਼ਾਦ, ਸਹਾਇਕ ਐਡਵੋਕੇਟ-ਜਨਰਲ, ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਲਈ।

ਨਿਰਣਾ

ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਜੇ. 1954 ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ ਮੁਕੱਦਮਾ ਨੰਬਰ 5 ਵਿੱਚ ਸੈਕਸ਼ਨ ਜੱਜ, ਲੁਧਿਆਣਾ ਨੇ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡ ਸਾਰਿੰਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 302 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 307 ਤਹਿਤ ਦੇਸ਼ੀ ਕਰਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੋਡ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਹਿਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 307 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸੱਤ ਸਾਲ ਦੀ ਸਖ਼ਤ ਕੈਦ, ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਾ ਹੋਣ 'ਤੇ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਲਾਗੂ ਹੋਵੇਗੀ।

ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜਾਬਤਾ ਸੰਘਤਾ ਦੀ ਧਾਰਾ 410 ਅਧੀਨ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ 'ਤੇ ਲਗਾਈ ਗਈ ਸਜ਼ਾ ਅਤੇ ਉਸ 'ਤੇ ਲਗਾਈ ਗਈ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਲਈ ਜਾਬਤਾ ਫੌਜਦਾਰੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 374 ਅਧੀਨ ਕਾਰਵਾਈ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੈ।

1954 ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੰਬਰ 5 ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੇਸ਼ੀ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਪੀ.ਡਬਲਯੂ 4 ਦੁਆਰਾ ਸਾਂਝੀ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਉਪਜ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜੁਲਾਈ 1953 ਵਿਚ ਆਪਸ ਵਿਚ ਝਗੜਾ ਹੋ ਗਿਆ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 4 ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਦੇਸ਼ੀ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਵਿਚਕਾਰ ਝਗੜਾ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੇ-ਤਿੰਨ ਖੁੰਡਾ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਮੌਕੇ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਖਲ ਦੇ ਕੇ ਦੋਵਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਤਰੀਕ ਨੂੰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 4 ਅਤੇ ਮੁਸੱਮਤ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਪੀਡਬਲਯੂ. 5 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਚਾਹ ਪੀਂਦਿਆਂ ਦੇਖ ਕੇ ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਖਾਣ ਲਈ ਚੰਗੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ।

30 ਨਵੰਬਰ 1953 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 9 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸ. ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਉਮਰ 8 ਸਾਲ, ਅਤੇ ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਉਮਰ 4 ਸਾਲ ਅਤੇ 3 ਮਹੀਨੇ, ਖੇਡਣ ਲਈ ਬਾਹਰ ਗਏ ਸਨ। ਉਸ ਦਿਨ 3 ਤੋਂ 4 P.M. ਦੇਸ਼ੀ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੁਸੱਮਤ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.5 ਨੂੰ ਗੰਡਾਸੇ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਕੁੱਟਮਾਰ ਦੌਰਾਨ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਮੁਸੱਮਤ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਮੁਸੱਮਤ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ,

ਮੁਸੱਮਤ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਵੱਲੋਂ ਪਾਏ ਗਏ ਰੌਲੇ 'ਤੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.6, ਜੋ ਕਿ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.4 ਲਈ ਚਾਹ ਲੈਣ ਆਇਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਮੁਸੱਮਤ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਨੇ ਰੌਲਾ ਪਾਇਆ ਕਿ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸੱਮਤ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਕੁੱਟਮਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਉੱਥੋਂ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਮੁਸੱਮਤ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੇ ਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 6, ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.4 ਨੂੰ ਘਟਨਾ ਸਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵਿਚ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੀ ਹੋਇਆ ਸੀ ਦੱਸਿਆ। ਮੁਸੱਮਤ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੇ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੱਟਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ, ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.4 ਕੁੰਮ ਕਲਾਂ ਗਏ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਲੇਡੀ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਮੁਸੱਮਤ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੇ ਸੱਟਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਨ ਲਈ ਲੈ ਕੇ ਆਏ। ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 4, ਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.6 ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਭਾਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਵਿੱਚ ਗਏ ਹੋਣ। ਪਿੰਡ ਪੰਜੇਟਾ ਤੋਂ ਸਰਚ ਪਾਰਟੀ ਪਿੰਡ ਰਾਮਪੁਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਗੜ੍ਹ ਤੱਕ ਗਈ। 30 ਨਵੰਬਰ 1953 ਨੂੰ ਰਾਤ 11 ਵਜੇ ਤੱਕ ਕੋਈ ਸੁਰਾਗ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ, ਜਦੋਂ ਖੋਜ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ।

1 ਦਸੰਬਰ 1953 ਨੂੰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਮੁੜ ਖੋਜ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 8, ਜੋ ਕਿ ਗੰਨੇ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗੋੜ ਲਈ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 4 ਅਤੇ ਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 6, ਵਾਟਰ-ਕੋਰਸ ਦੇ ਕੰਢੇ ਮਿਲੇ। ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 8 ਦੇ ਦੱਸਣ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਹ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੰਨੇ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

372

ਪੰਜਾਬ ਸੀਰੀਜ਼

[VOL. VIII]

ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੂਚਨਾ 'ਤੇ ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 8 'ਤੇ ਸਰਚ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਗੰਨੇ ਦੇ ਖੇਤ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮ੍ਰਿਤਕ ਅਤੇ ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਦੀ ਹਾਲਤ 'ਚ ਪਏ ਸਨ।

ਖੇਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਘਰ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਜਦੋਂਕਿ ਚੌਕੀਦਾਰ ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 11 ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਤਾਇਨਾਤ ਸੀ।

1 ਦਸੰਬਰ 1953 ਨੂੰ ਮੁਸੱਮਤ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਅਤੇ ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੁੰਮ ਕਲਾਂ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਸਨ। ਪਿੰਡ ਕੁੰਮ ਕਲਾਂ ਤੋਂ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹਰਨਾਮਾ ਚੌਕੀਦਾਰ ਅਤੇ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ ਪੀਡਬਲਯੂ. 9 ਥਾਣਾ ਸਨੇਹਵਾਲ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਦੁਪਹਿਰ 1 ਵਜੇ ਥਾਣਾ ਸਨੇਹਵਾਲ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਪੀ.ਏ. 1 ਦਸੰਬਰ, 1953 ਨੂੰ ਕੀਤੀ।

ਪਹਿਲੀ ਸੂਚਨਾ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਕੁੰਮ ਕਲਾਂ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

17 ਦੇ ਹੈਂਡ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਹੰਸ ਰਾਜ, ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗੰਨੇ ਦੇ ਖੇਤ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲੈਣ 'ਤੇ ਚੌਕੀਦਾਰ ਗਹਿਆ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਹੇਠ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਮਿਲੀ। ਹੈਂਡ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਹੰਸ ਰਾਜ ਨੇ ਜਾਂਚ ਰਿਪੋਰਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ, ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਪੀ.ਬੀ. ਖੇਤਾਂ ਤੋਂ ਹੈਂਡ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਹੰਸ ਰਾਜ ਕੁੰਮ ਕਲਾਂ ਵਿਖੇ ਸਿਵਲ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ ਗਏ। ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੇ ਮੁਸੱਮਤ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਅਤੇ ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦਰਜ ਕੀਤੇ।

ਡਾਕਟਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜਿਸ ਨੇ 1 ਦਸੰਬਰ 1953 ਨੂੰ ਰਾਤ 9-30 ਵਜੇ ਮੁਸੱਮਤ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕੀਤੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਜ਼ਖਮ, ਇੱਕ ਚੀਰਾ ਵਾਲਾ ਜ਼ਖਮ, ਸੱਟ ਦੇ ਸੱਤ ਨਿਸ਼ਾਨ, ਇੱਕ ਸੋਜ ਅਤੇ ਇੱਕ ਘਬਰਾਹਟ,

ਵੋਲ. VIII]

ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

373

ਡਾਕਟਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ 1 ਦਸੰਬਰ, 1953 ਨੂੰ ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮੁਆਇਨਾ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਡਾਕਟਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗਰਦਨ ਦੇ ਅਗਲੇ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਈਕਾਈਮੋਸਿਸ, ਹੇਠਲੇ ਜਬਾੜੇ ਦੀ ਹੱਡੀ ਦੇ ਖੱਬੇ ਕੋਣ 'ਤੇ ਸੋਜ, ਠੋਡੀ, ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਸਤਹੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਪਾਏ ਗਏ। ਅਤੇ ਛਾਤੀ ਅਤੇ ਖੱਬੀ ਇਲਿਆਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਲਾਲੀ।

ਐਕਸ-ਰੇ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਡਾਕਟਰ ਸੀ ਐਲ ਸ਼ਰਮਾ ਨੇ ਪਾਇਆ ਕਿ ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਖੱਬੇ ਹੱਥ ਦੇ ਇੱਕ ਤਿਹਾਈ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਫ੍ਰੈਕਚਰ ਸੀ।

ਡਾਕਟਰ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਨੇ 2 ਦਸੰਬਰ 1953 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 11-54 ਵਜੇ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਦਾ ਪੋਸਟਮਾਰਟਮ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਡਾਕਟਰ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਦੇ ਉੱਪਰਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਨਹੁੰਆਂ ਦੇ ਸੱਤ ਨਿਸ਼ਾਨ, ਨੌਂ

ਘਬਰਾਹਟ ਅਤੇ ਸੱਟ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਮਿਲੇ ਹਨ। ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਡਾਕਟਰ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ ਗਲਾ ਦਬਾਉਣ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ ।

ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.4, ਮੁਸੱਮਤ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.5, ਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਪੀਡਬਲਯੂ.6, ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪੀਡਬਲਯੂ.7. ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪੀਡਬਲਯੂ.8, ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ, ਪੀਡਬਲਯੂ 9, ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਪੀਡਬਲਯੂ.10, ਗਰਿਆ, ਚੱਕੀਦਾਰ, ਪੀਡਬਲਯੂ 11 ਅਤੇ ਕਾਂਸਟੇਬਲ ਹੰਸ ਰਾਜ, ਪੀਡਬਲਯੂ. 17 ਨੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਲਈ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ। ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਪੁੱਤਰ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਮੁਸੱਮਤ ਕਰਤਾਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਪੰਜੇਟਾ ਦੇ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪੀਡਬਲਯੂ 8 ਨੇ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ ਕਿ 30 ਨਵੰਬਰ 1953 ਨੂੰ ਉਸ ਨੇ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੰਜਾਹ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੋਂ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੋ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਗੰਨੇ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾਂਦਿਆਂ ਦੇਖਿਆ।

30 ਨਵੰਬਰ 1953, ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਉੱਪਲ ਦੇ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.10 ਨੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ। ਸ਼ਾਮ 4 ਵਜੇ ਉਸ ਨੇ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਮੁਲਜ਼ਮ ਨੂੰ ਗੰਨੇ ਦੇ ਖੇਤ ਦੇ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੇ ਦੇਖਿਆ ।

374

ਪੰਜਾਬ ਲੜੀ

[VOL. VIII

ਅਪੀਲ ਅਧੀਨ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪੈਰਾ 8 ਵਿੱਚ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੇ ਕਿਹਾ-

ਪਿੰਡ ਪੰਜੇਟਾ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੀਬਲਯੂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਆਪਣੇ ਗੰਨੇ ਦੇ ਖੇਤ ਦਾ ਗੇੜਾ ਮਾਰਨ ਲਈ ਕ੍ਰਮ ਖੁਰਦ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਰੀਬ 50 ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਦੇਖਿਆ। ਅਤੇ ਖੇਤ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਨ 'ਤੇ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੰਨਾ ਲੈਣ ਲਈ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਿੰਡ ਉੱਪਲ ਦਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਇਕ ਹੋਰ ਗਵਾਹ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਤਰੀਕ ਨੂੰ ਚਾਰਾ ਲੈਣ ਲਈ ਕ੍ਰਮ ਆਇਆ ਸੀ। ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਦੇਸ਼ੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ 4 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਗੰਨੇ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੇ ਦੇਖਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਕਮਿਟਿੰਗ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਦੁਪਹਿਰ 12 ਵਜੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਹੜਾ ਵਿੱਚ ਇਹ ਤੱਥ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਏ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਗਵਾਹ ਇਹ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਦੇਸ਼ੀ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਪਹਿਲਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਤੇ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ ਗੰਨੇ ਦੇ ਖੇਤ ਦੇ ਨੇੜੇ ਬੱਚਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਮੌਕੇ ਦੇ ਗਵਾਹ ਹਨ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਭਰੋਸਾ ਨਾ ਕਰਨਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੋਵੇਗਾ।"

ਦਲੀਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਵੱਲੋਂ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 10. ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਖੋਜ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 10 ਦੀ ਜਿਹੜਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਜਵਾਬ ਟਾਲ-ਮਟੋਲ ਵਾਲੇ ਸਨ।

ਵੇਲ. VIII]

ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

375

ਇੰਦਰ ਏ ਸਿੰਘ, ਪੀ.ਡਬਲਯੂ. 8 ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੇ ਦਰਜ ਕੀਤਾ:-

ਜਿਹੜਾ ਪੜਤਾਲ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਗਵਾਹ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਧੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਬੂਤ 'ਤੇ ਕੋਈ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।"

ਫੌਜਦਾਰੀ ਜਾਬਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 363 ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਜਾਂ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਨੇ ਗਵਾਹ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਦਰਜ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਅਜਿਹੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ (ਜੋ ਕੋਈ ਹੋਵੇ) ਵੀ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਗਵਾਹ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ-

ਜਾਂਚ ਦੇ ਦੌਰਾਨ.

ਕੋਡ ਆਫ ਸਿਵਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜਰ ਦੇ ਆਰਡਰ XVIII ਦਾ ਨਿਯਮ 2 ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਜਾਂਚ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗਵਾਹ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

ਨੰਦ ਬਨਾਮ ਗੋਪਾਲ, (1) ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਜੱਜਾਂ ਨੂੰ ਗਵਾਹ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਨੂੰ ਗਵਾਹੀ ਵਾਲੇ ਡੱਬੇ ਵਿੱਚ ਦੇਖਣ ਦਾ ਫਾਇਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਗਵਾਹੀ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਗਵਾਹ, ਸਿਵਾਏ ਉਹਨਾਂ ਆਧਾਰਾਂ ਦੇ ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਬਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਗਲਤ ਸੀ।

ਯੂਇਲ ਬਨਾਮ ਯੂਇਲ, (2) ਵਿੱਚ, ਲਾਰਡ ਗ੍ਰੀਨ, ਐਮ.ਆਰ. ਨੇ ਕਿਹਾ:-

"ਇਹ ਇੱਕ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਗਵਾਹ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਬਾਰੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੇ ਜੱਜ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਗਲਤ ਸੀ- ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਹਾਊਸ ਆਫ ਲਾਰਡਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ."

376

ਪੰਜਾਬ ਸੀਰੀਜ਼

[VOL VIM

ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 8 ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋਂ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਜਵਾਬ ਅਸਪਸ਼ਟ ਸਨ ਜਾਂ ਉਹ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਨੇਟ ਦਰਜ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਤਰਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 8 ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੱਜ ਨੂੰ ਫੌਜਦਾਰੀ ਜਾਬਤੇ ਦੀ ਧਾਰਾ 363 ਦੁਆਰਾ ਮੁੜ-ਮੁੜਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗਵਾਹ ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਜਾਂ ਤੱਤ ਬਾਰੇ ਕੋਰਡ ਟਿੱਪਣੀਆਂ, ਨਿਯਮ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕੇਸ ਦਾ ਪੂਰਵ-ਨਿਰਣਾ ਕਰਨ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਦਰਅਸਲ, ਗੁਲਾਮ ਬਾਰੀ ਗਾਜ਼ੀ ਬਨਾਮ ਯਾਰ ਅਲੀ ਖਾਨ (1) ਵਿੱਚ, ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਨੇ ਇੱਕ ਗਵਾਹ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਨੂੰ ਦਰਜ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਨਾ ਸਿਰਫ ਉਸਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨੇਟ ਕੀਤਾ, ਬਲਕਿ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਉਸਨੇ ਸੱਚ ਨਹੀਂ ਬੋਲਿਆ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕੇਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਨੂੰ ਤਬਦੀਲ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਆਧਾਰ ਸੀ।

ਦੀਵਾਨੀ ਅਤੇ ਫੌਜਦਾਰੀ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਜੱਜ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਵਾਹ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਜਵਾਬ ਟਾਲ-ਮਟੇਲ ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਸ ਗਵਾਹ ਦੇ ਸਬੂਤ ਨੂੰ ਸਵਾਲਾਂ ਅਤੇ ਜਵਾਬਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਰੇ ਤਾਂ ਜੋ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਮੁਆਇਨਾ ਅਧੀਨ ਗਵਾਹ ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਬਾਰੇ ਅਪੀਲੀ ਅਦਾਲਤ ਲਈ ਆਪਣੀ ਰਾਏ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਮੱਗਰੀ।

ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਪੰਜੇਟਾ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਪਿੰਡ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 9, ਮੁਸ਼ੱਮਤ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦਾ ਭਰਾ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 5, ਇਸ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਸਬੰਧਤ ਹੈ। ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ 30 ਨਵੰਬਰ 1953 ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਪੰਜੇਟਾ ਗਏ ਸਨ। ਉਸ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਪਾਰਟੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਖਿੰਡ ਗਈ ਸੀ।

ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਭਾਲ ਲਈ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ। ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਗੰਨੇ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਜਾਂਦੇ ਦੇਖਿਆ ਹੈ।

1953 ਵਿੱਚ, ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਾਮਾ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ, ਸੀ. ਡਬਲਯੂ. 1, ਅਤੇ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 8 ਨੇ ਸਾਂਝੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਦੇ ਖੇਤ ਦੀ ਖੇਤੀ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਪੀਡਬਲਯੂ 4 ਦੇ ਬਿਆਨ ਦੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਜਿਰ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 8 ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਕਦੇ ਵੀ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਖੇਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਜਿਰ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਗਹਿਆ, ਚੌਕੀਦਾਰ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 11, ਨੇ ਕਿਹਾ:-

"ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਇਕ ਘੰਟਾ ਬਾਅਦ ਬੱਚੇ ਲੱਭੇ ਗਏ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਵੇਲੇ ਖੇਜ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਕਿ ਤਲਾਸ਼ੀ ਦੌਰਾਨ ਬੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. (ਗਵਾਹ ਨੂੰ ਦਿਖਾਇਆ ਗਿਆ) ਮੈਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਭਾਲ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ।"

ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 8 ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ।

ਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 6 ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦਿਆਂ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੇ ਕਿਹਾ:-

"ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਮੌਕਾ ਗਵਾਹ ਤੋਂ ਬਿਹਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਇਕੱਠੇ

378

ਪੰਜਾਬ ਸੀਰੀਜ਼

[VOL. VIII

ਘਰ ਆਏ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ। ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ, ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਸ ਕੋਲ ਸਮਝ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਵੀ ਘਾਟ ਸੀ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭਰੋਸਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹਾਂ।"

ਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 6 ਦੇ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੇ ਦਰਜ ਕੀਤਾ:-

"ਗਵਾਹ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਬੇਸਮਝ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਵਾਲ ਦੇ ਵਾਰ ਦੁਹਰਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੂੰ ਪੁੱਛੇ ਗਏ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ।"

ਜਿਰ੍ਹਾ ਵਿੱਚ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਪਿੰਡ ਪੰਜੇਟਾ ਜਾ ਕੇ ਬਾਬੂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਛੋਟੇ ਲੜਕੇ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 9 ਨੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਭੈਣ ਮੁਸੰਮਤ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਕਿਸ ਨੇ ਸੱਟਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਰਾਤ 10 ਜਾਂ 11 ਵਜੇ ਮਿਤੀ 30 ਨਵੰਬਰ, 1953 ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮੌਤ ਜਾਂ ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੱਟਾਂ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਸੀ। ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਭੌਤਿਕ ਵੇਰਵਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 6, ਉਸਦੇ

ਪਿਛਲੇ ਕਥਨਾਂ ਤੋਂ ਉਲਟ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਸਮਝਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪਾਲ ਸਿੰਘ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 6 ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਰੱਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

1954 ਦੇ ਸੈਸ਼ਨ ਮੁਕੱਦਮੇ ਨੰਬਰ 5 ਵਿੱਚ, ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 9, ਨੇ ਦੇਸ਼ੀ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਦਾਲਤੀ ਅਦਾਲਤੀ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਬਾਰੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ।

ਰਾਜ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸ੍ਰੀ ਹਰ ਪਰਸ਼ਾਦ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੰਨਿਆ ਕਿ ਬਾਬੂ ਸਿੰਘ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 9 ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਵਾਧੂ ਅਦਾਲਤੀ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ 'ਤੇ ਕੋਈ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਦੇਸ਼ੀ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਨਿੰਮ ਲਈ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਾਧੂ ਨਿਆਂਇਕ ਵਿਵਾਦ ਬਾਰੇ।

ਵੋਲ. VIII]

ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

379

ਕੇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੇ ਪਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਸੁਣਵਾਈ ਦੌਰਾਨ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤ ਅਪਰਾਧ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਪੀ.ਡਬਲਯੂ.4 ਨੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜਮਾਂਦਾਰ ਬਖਤਾਵਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੇਚੀ ਸੀ, ਜੋ ਕਦੇ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਕਦੇ ਦੇਸ਼ੀ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਕੋਲ।

ਜੇ ਮੈਂ ਉੱਪਰ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਤਾਂ ਹੀ ਕਾਇਮ ਰੱਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇਕਰ ਮੁਸੱਮਤ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪੀਡਬਲਯੂ 5 ਅਤੇ ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੀਡਬਲਯੂ 7 ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤ ਹਨ। ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

30 ਨਵੰਬਰ, 1953 ਨੂੰ ਮੁਸੱਮਤ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 5. ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਵਿਵਾਦਿਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੁਸੱਮਤ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੇ ਸਬੂਤ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਸੱਟਾਂ ਉਸ ਦੇ ਵਿਅਕਤੀ ਅਮਰ ਸਿੰਘ, ਅਪੀਲਕਰਤਾ ਦੁਆਰਾ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਕਾਰਨ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੱਟਾਂ ਕਾਰਨ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਵਿਰੁੱਧ ਇਕ ਹੋਰ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਦੰਡਾਵਲੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 307 ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿੱਚ ਮੁਸੱਮਤ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤ ਦੇਸ਼ੀ ਨੂੰ ਕਤਲ ਦੇ ਜੁਰਮ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਹਨ ਜੇਕਰ ਮੁਸੱਮਤ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰਛਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕਤਲ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਰੋਲਾ ਪਾਇਆ ਸੀ। ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 4 ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ 30 ਨਵੰਬਰ 1953 ਦੀ ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਭਾਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਉਹ ਉਸ ਪਾਸੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ, ਜੇਕਰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੁਸੱਮਤ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਨੂੰ ਝਟਕਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਰੋਲਾ ਪਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਉਸਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 4 ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਪਾਰਟੀ ਸੋਚ ਰਹੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾ ਜਾਂਦੀ। ਕਿ ਉਹ ਮਿਨਹਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਗਿਆ ਹੋਵੇ। ਅਜਿਹਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ,

380

ਪੰਜਾਬ ਸੀਰੀਜ਼

[VOL. VIII

ਮੈਂ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਬਾਰੇ ਮੁਸੱਮਤ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 4, ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 7 ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਨਮ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਲਗਭਗ ਦੋ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਤਰੀਕ ਨੂੰ ਚਾਰ ਸਾਲ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਸੀ।

ਜਿਹੜਾ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਕੀ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੁੱਟਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਦੁਹਰਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪੁਲੀਸ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਤੋਂ ਕੋਈ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੰਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਉਸ ਤੋਂ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਤਰਕਸੰਗਤ ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਜੋ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਸਨ।

ਰਾਮੇਸ਼ਵਰ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ (1) ਵਿੱਚ, ਬੋਸ, ਜੇ. ਨੇ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਪੰਨਾ 57 'ਤੇ ਕਿਹਾ-

“ਨਿਯਮ, ਜੋ ਕਿ ਕੇਸਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਠੋਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਨੂੰਨ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਏ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾੜਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤਾੜਨਾ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ, ਇੱਕ ਮਾਮਲੇ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ। ਵੋਲ. VIII

ਭਾਰਤੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ

381

ਸੂਝ-ਬੂਝ, ਸਿਵਾਏ ਜਿੱਥੇ ਹਾਲਾਤ- ਇੱਕ ਪੱਖ ਇਸ ਨਾਲ ਨਿਪਟਣਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਜੱਜ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜਿਊਰੀ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ, ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹਾਂ ਸਥਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਬਿਨਾਂ ਤਾੜਨਾ ਦੇ ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। . ਬੱਚੇ ਦੇ ਕੋਮਲ ਸਾਲ, ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸਦਾ ਵਿਵਹਾਰ, ਟਿਊਸ਼ਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੋਰ, ਤਾੜਨਾ ਨੂੰ ਬੇਲੋੜੀ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਤੱਥ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਨਿਯਮ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਮਝਦਾਰੀ ਦਾ ਇਹ ਨਿਯਮ ਜੱਜ ਜਾਂ ਜਿਊਰੀ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇਸ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਦਾ ਕੋਈ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ. ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ. ਦੇਸ਼ੀ ਠਹਿਰਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰੋ ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਪੁਸ਼ਟੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।”

ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ.4 ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਵੇਰੇ 10 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗੰਨੇ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ। 1 ਦਸੰਬਰ 1953 ਨੂੰ ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਖੇਤ ਵਿੱਚੋਂ ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਕੁੰਮ ਖੁਰਦ ਵਿੱਚ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਘਰ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਮੁਸੰਮਤ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ ਅਤੇ ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੁੰਮ ਕਲਾਂ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 4, ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਸੂਚਨਾ ਰਿਪੋਰਟ, 1 ਦਸੰਬਰ 1953 ਨੂੰ ਦੁਪਹਿਰ 1 ਵਜੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਪੀ.ਏ. ਐਗਜ਼ੀਬਿਟ ਪੀ.ਏ. ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸੂਚਨਾ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੇਹੋਸ਼ ਸੀ।

ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 4, ਜਾਂ ਮੁਸੰਮਤ ਮਹਿੰਦਰ ਕੌਰ, ਪੀ. ਡਬਲਯੂ. 5. ਕੀ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਹੋਸ਼ ਮੁੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ 'ਤੇ

ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹਮਲਾਵਰ ਦੱਸਿਆ। ਕੁੰਮ ਕਲਾਂ ਡਿਸਪੈਂਸਰੀ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਡਾਕਟਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਦੋਂ ਹੋਸ਼ ਆਈ ਜਾਂ ਹੋਸ਼ ਆਉਣ 'ਤੇ ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਬਰਕਰਾਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ ਮੈਂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ, ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੁੱਛੇ ਸਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ, ਮੈਂ ਬਿਨਾਂ ਪੁਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਦਿੱਤੇ ਸਬੂਤਾਂ 'ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਮੌਜੂਦਾ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਦਾ ਲਾਭ ਦੇ ਕੇ ਬਰੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਜੇਲ੍ਹ ਵਿੱਚ ਬੰਦ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਰਿਹਾਅ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੁਣਾਈ ਗਈ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।

ਕਪੂਰ ਜੇ. ਮੈਂ ਸਹਿਮਤ ਹਾਂ।

ਸੰਜੀਵ ਕੁਮਾਰ ਟਰਾਂਸਲੇਟਰ

ਡਿਸਕਲੇਮਰ:- ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ, ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।